

103 33 STOCKHOLM

s.remissvar@regeringskansliet.ses.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2023/00244

Stockholm,
2023-08-31

Remissvar En uppväxt fri från våld - En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70)

SOS Barnbyar

SOS Barnbyar är en global federation verksam i 137 länder där alla medlemmar arbetar för alla barns rätt till en trygg uppväxt. Vi påverkar myndigheter och beslutsfattare samt ser till att familjer kan hålla ihop. Vi arbetar preventivt för att stärka familjer - och vi finns där om det värsta redan har hänt. I Sverige arbetar vi nationellt sedan 2016 med både familjer och ungdomar. I ungdomsprogrammet stöttar vi ungdomar i övergången från samhällsvård till ett etablerat, självständigt och självförsörjande liv. I vårt familjestärkande program stöttar vi familjer som kommit till Sverige som kvotflyktingar, genom anhörginvandring eller som flyktingar enligt Massflyktsdirektivet för att underlätta deras etablering i samhället och övergången till ett självständigt liv.

Sammanfattning

SOS Barnbyar välkomnar utredningens ambitiösa förslag och ställer oss bakom den som helhet. Utredningen berör frågor som har stor inverkan på vår målgrupp och i egenskap av barnrättsorganisation ser vi positivt på förslag till en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Emellertid bedömer vi att utredningen är omfattande och bred, vilket medför att många aktörer och myndigheter berörs. Realisering av förslagen kommer att kräva stort engagemang från myndigheter som redan är hårt belastade samt som stått inför omfattande nedskärningar de senaste åren. Genom vårt arbete kommer vi i kontakt med barn och unga som behövt ha kontakt med flera olika myndighetsaktörer som arbetat i silos, vilket har påverkat den unge negativt samt medfört att den unge hänvisats runt till olika aktörer, med bristande ansvarstagande från samtliga. Vi ser att det behövs starka incitament för att uppnå effektivt samarbete och samordning mellan ansvariga myndigheter för att barn och ungas kontakt med myndigheter ska bli bättre. Det är därför viktigt att tilldela tillräckliga resurser för att främja gott samarbete och samordning på lokal, regional och nationell nivå.

Utredningens förslag

Kapitel 14. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn

SOS Barnbyar noterar med glädje att rättighetsperspektivet, och barnrättsperspektivet i synnerhet, är utgångspunkten för allt arbete inom ramen för strategin, vilket vi tror är oundgängligt. Vi delar utredningens uppfattning kring behovet av kunskap om samband, intersektionalitet och hur olika former av våldsutsatthet kan påverka varandra. Därtill håller vi med om behovet att lyfta vissa perspektiv särskilt, vid sidan av barnrättsperspektivet, i arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot barn. Utredningen har då fokuserat särskilt på jämlikhet, jämställdhet, HBTQI, ungdomsperspektiv och funktionshinderperspektiv. I det här sammanhanget bör det betonas att barn och unga i samhällsvård, samt unga som lämnar samhällsvård, vanligen är multiutsatta. Vidare går det att konstatera att barn och unga i samhällsvård generellt sett är mer exponerade för våld och övergrepp än de som bor i sina biologiska familjer. Det är vanligt förekommande med tidiga erfarenheter av missbruk, försummelse, trauma eller andra svårigheter som ökar risken för

exponering av våld. Risken för ytterligare trauman kopplat till våld eller försummelse påverkas även av exempelvis bristande tillsyn och övervakning, brist på stabilitet i vårdplaceringar, oerfarenhet eller otillräcklig utbildning för vårdgivare och tjänstemän, otillräckliga resurser och stöd för vårdgivare och tjänstemän, samt bristande samarbete och kommunikation mellan olika instanser och aktörer som är involverade i vården av den unge. Med anledning av det ovan anförda anser vi att barn och unga i samhällsvård även bör inkluderas som ett särskilt perspektiv.

När det gäller att stärka kunskap-och metodutveckling, vill vi påpeka behovet av en systemförändring inom skola, barn-och ungdomspsykiatri samt inom socialtjänsten. Oerfarna socialsekreterare, komplicerade ärenden, hög personalomsättningen samt hög arbetsbelastning är några exempel på brister som direkt drabbar barn och unga. Alla arenor där barn och unga verkar, både i och utanför hemmet, är platser där det måste finnas fler trygga vuxna. Förebyggande insatser behöver inkludera en långsiktig plan om hur resurser ska tillsättas och garanteras. I vår programverksamhet uppmärksammar vi att många barn och unga upplever att det är svårt att prata om sin utsatthet. Det krävs trygga vuxna för att dessa samtal ska kunna genomföras, och det fordras att trygga vuxna är kontinuerligt närvarande för att samtalen ska bli naturliga. I de fall det finns arenor där trygghet får tid att växa fram, så kommer fler barn och unga att både våga och vilja berätta om sin utsatthet.

Kapitel 15. Prioriterade insatsområden och åtgärder

Samhällsvård

Barn och Unga i samhällsvård är en grupp som ofta är eller har varit exponerade för våld och försummelse vid upprepade tillfällen, i många fall både före, under och efter sin placering. Av nämnda anledning är det glädjande att utredningen konstaterar att arbetet för att förebygga våld mot barn i samhällets vård behöver fortsätta och intensifieras. Vi välkomnar därför granskningen av hem för vård eller boende, HVB-hem, eller familjehem samt översynen av SiS-vården. I linje med detta anser vi att regeringen behöver göra mer för att följa de rekommendationer som

kommer från FN:s barnrättskommitté där avskiljning och bältning på institutioner för barn omedelbart ska förbjudas i Sverige. I förhållande till privatägda vård eller boende, HVB-hem, eller familjehem anser vi att det bör finnas en bättre tillsyn för att säkerställa att barn och ungdomar får en trygg och säker placering, där de erhåller ett hem och inte bara en sovplats. I linje med det ovan framförda, delar vi utredningens oro kring kränkningar i form av så kallade tvångs-och begränsningsåtgärder på samtliga placeringsformer, i situationer när detta inte är tillåtet enligt lag, varför vi anser att dessa omedelbart måste upphöra. I den delen behöver vi ytterligare uppmärksamma den beroendeställning barn och unga befinner sig i samt den maktobalans som vidmakthåller aktuell situation, där FN:s barnrättskommitté har rekommenderat Sverige att omgående tillse att barn på alla vårdinrättningar har tillgång till en oberoende klagomålsmekanism. SOS Barnbyar välkomnar att utredningen understryker att Sverige ännu inte efterlevt de uppmaningar Sverige har fått av FN:s barnrättskommitté och att Sverige därmed inte lever upp till de krav som ställs utifrån hur barnkonventionen tolkas av barnrättskommittén.

Det bör framhävas att det därutöver handlar om unga individer som samhället tagit ansvar för, men som vid myndighetsåldern saknar adekvat stöd och resurssättning från samhället. De har trauman som måste bearbetas samtidigt som de behöver klara skolan med fullständiga betyg, hitta en bostad, erhålla ett arbete samt etablera ett nätverk. Mot bakgrund av detta är det av vikt att utredningen tar hänsyn till målgruppen och deras mångfasetterade problematik samt den förhöjda risk de har att bli utsatta för våld och försummelse även efter placeringens slut. Vid avslut av placeringen står barn och unga inför en övergångsperiod som kan vara kritisk för deras välbefinnande och trygghet. För de som återvänder till sina familjer är det nödvändigt att säkerställa att familjen får rätt stöd och att det finns mekanismer för att förebygga våld och försummelse. För de barn och unga som ska bo i egen bostad efter samhällsvårdens upphörande, är behovet av kontinuerligt stöd och uppföljning särskilt angeläget. Denna övergångsperiod kan vara utmanande och osäker, samt de kan vara mer utsatta för risken att hamna i våldsamma situationer eller dysfunktionella miljöer om adekvat stöd inte är på plats.

Vi rekommenderar därför att utredningen i större utsträckning beaktar de specifika behoven och riskerna för barn och unga som lämnar samhällsvård. Utredningen bör därför inkludera åtgärder som syftar till att säkerställa en smidig övergång, fortsatt stöd och kontinuerlig uppföljning för dessa barn och unga. Det är avgörande att stärka skyddsnätet för barn och unga som lämnar samhällsvård och att inkludera deras röster och erfarenheter i utformningen av framtidens strategier för att förhindra våld mot barn och unga. Ytterligare behöver resurser allokeras till de mest utsatta, där unga som lämnar samhällsvård och deras rätt till eftervårdsinsatser inte i tillräcklig mån beaktats i utredningen.

Samhällsvården måste vara resursstark, långsiktig och behovsanpassad. SOS Barnbyar konstaterar att ett resonemang om den förlängda ungdomstiden samt behovsanpassade och långsiktiga insatser i förhållande till samhällsplaceringar i viss mån saknas. Vi bedömer att åldersstyrning måste bli sekundärt till förmån för behovsanpassade insatser. Genom vårt arbete ser vi en tydlig koppling mellan avsaknaden av trygga vuxna, en stabil tillvaro samt kontinuerlig skolgång och effekten av att ungdomar saknar de verktygen som behövs för att ta steget ut i vuxenlivet. Samhällsplacerade barn och unga som saknar en trygg och stabil tillvaro, ska inte tvingas få samtliga samhällsrelaterade insatser borttryckta från en dag till en annan endast baserat på att myndighetsåldern är uppnådd. I synnerhet bör sagda jämföras med hur vi rent samhällsmässigt ser på situationen för de flesta andra ungdomar vars föräldrar och nätverk stöttar dem mycket längre upp i åldrarna. Här handlar det om att ge alla ungdomar i Sverige samma möjligheter att lyckas i livet.

Hälsa-och sjukvård

Att alla barn, och i synnerhet barn som utsatts för våld, får det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till är av central betydelse. Det är viktigt att utredningen även tar hänsyn till de specifika behoven hos barn och unga som lämnar samhällsvård och att det finns tillräckliga resurser och specialiserade tjänster för att möta deras behov. Det är också angeläget att se till att insatserna är

anpassade efter den unges individuella situation och att samordning mellan olika aktörer säkerställs för att undvika att den unge faller mellan stolarna.

SOS Barnbyar vill framhålla att för att barn och unga ska ses som prioriterade så behövs jämlika hälso-och sjukvårdsinsatser erbjudas oberoende var i landet en ung individ bor. Därutöver behöver vi tillse att barn och unga erbjuds ett bra och lättillgängligt stöd när det kommer till psykisk ohälsa. Det behöver bli enklare för barn och unga att själva söka stöd samt köer till barn-och ungdomspsykiatri och samtalskontakter behöver minska, där barn och unga i samhällsvård bör erbjudas förtur. Därtill ser vi ett behov av särskilda insatser för screening av barn och unga i samhällsvårds psykiska hälsa, riktade kunskapsinsatser kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter till unga i samhällsvård samt hälso-och tandundersökningar som en del av utskrivningsprocessen för barn och unga som lämnar samhällsvård.

Skola och utbildning

SOS Barnbyar delar utredningens uppfattning kring att skolan är en viktig arena för barn och unga. Kraftsamling för att förebygga våld i förskola och skola genom att ta initiativ till en kommission mot kränkningar och mobbning är positivt. Emellertid finns redan mycket forskning och expertis i ämnet, exempelvis kring att tidiga och förebyggande insatser för barn och unga kan minska risken för en uppväxt med våld. Det behövs ett helhetsgrepp på nationell nivå kring hur man hanterar kränkningssärenden i skolan. Vi instämmer därför helt i det utredningen föreslår kring en kommission som skulle kunna arbeta fram en bättre struktur och rutin. Därutöver skulle en kommission även kunna motverka att varje skola respektive kommun har en egen rutin, vilket gör att det blir ojämlikt i landet samt försvårar pedagogernas möjlighet att utreda och följa upp oro för våldsutsatthet hos elever. Tidsbristen medför dessutom att pedagogerna tvingas välja vilka kränkningar de ska undersöka, vilket medför att de kränkningar av fysisk karaktär prioriteras eftersom de upplevs som mest akuta. Följaktligen utreds inte kränkningar som inte syns på kroppen, såsom hot, verbala kränkningar, hedersförtryck och spridning av bilder på nätet. Just nämnda innebär att tecken på våldsutsatthet hos barn och unga förbises samt

medför förhöjd risk att utvecklas till exempelvis psykisk ohälsa, problematisk skolfrånvaro eller hemmasittande. Detta är även något som lyfts som bekymmersamt av merparten av de barn och unga som deltagit i kartläggningen.

Återkommande beröringspunkter är att tillse att det finns trygga vuxna på arenor där barn verkar samt att de får tid för tillitsskapande med barn och unga. Tid är av stor vikt, inte bara i skolan, utan även hos socialtjänst och andra aktörer som möter barn och unga. Målgruppen unga som vi arbetar med kommer med tydliga bevis på att skolan inte ser dem eller kan stötta dem på ett likvärdigt och behovsanpassat sätt. Sammantaget ökar kunskapsglappen och framtidsmöjligheterna minskar. Grunden för arbetet framåt är att trygga vuxna måste ha tid att se, hjälpa och vara där för barn och unga. Med anledning av just sagda är stödinsatser under både grundskola, samt även gymnasiala studier, avgörande för att säkerställa lika möjligheter, välbefinnande och grundläggande behörighet genom att adressera individuella behov och utjämna klyftor i utbildningssystemet.

Föräldraskapsstöd

Strategin inkluderar förslag på ökad tillgång till målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram, vilket SOS Barnbyar stödjer och vi understryker behovet av riktat stöd till vissa riskgrupper samt individuellt stöd till familjer med etablerade problem. I den delen vill vi betona att vi genom vår verksamhet ser ett stort behov av målgruppsanpassat stöd till specifikt föräldrar som är nya i Sverige, föräldrar med placerade barn och unga föräldrar med egen erfarenhet av placering. Föräldrar som är nya i Sverige har ofta traumatiska upplevelser från sin flykt vilket många gånger innebär symptom som inlärningssvårighet, minnesförlust, svårt att orientera sig samt annan psykisk ohälsa. Därutöver upplever dessa föräldrar en stor stress vid sin etablering då det saknas insatser med pedagogiskt perspektiv som handlar om att praktiskt stödja föräldrar i vardagen.

Vi delar utredningens slutsats kring att våldsförebyggande insatser både måste prioriteras högre och utföras mer systematiskt. Därutöver välkomnar vi att det konstateras att fler aktörer behöver bidra till arbetet kring attityder, normer samt

värderingar och vi vill där understryka betydelsen av att det arbetet sammanfogas med att tillse att det finns en ökad vuxennärvaro överlag i samhället, både på individnivå, i enskilda familjer, men även övergripande i samhället. Vi tror att det är nödvändigt att vuxna vågar se och reagerar när det föreligger misstankar om att barn far illa.

Fritidsintressen

Idrotts-och kulturrörelsens hälsofrämjande arbete beskrivs i utredningen som ett sätt att minska riskfaktorer och stärka skyddsfaktorer kopplat till utövande av våld mot barn samt barns utsatthet för våld. SOS Barnbyar arbetar mycket med barns rätt till vila, lek och fritidsintressen och understryker att det finns ett behov av att arbeta än mer med subventionerade medlemsavgifter till olika föreningar, i synnerhet i socioekonomiskt utsatta områden. I linje med både våldsförebyggande och brottförebyggande arbete, är idrotts-och kulturrörelsen skyddsfaktorer för barn och unga, varför det behöver tillgängliggöras för alla medborgare. Därutöver behöver vi tillse att vi har ett jämlikt samhälle där idrottsföreningar kan vara en del i arbetet med att skapa gemenskap, tillhörighet och trygghet samt där ledare kan vara positiva förebilder och verka för att hålla unga borta från kriminalitet.

Brottmålsprocessen

Det är en grundläggande rättighet att få tillgång till rättvisa samt få sitt ärende prövat av en rättvis och opartisk domstol. För att så ska vara fallet, behöver brottmålsprocessen bli mer barn-och ungdomsvänlig varför SOS Barnbyar välkomnar utredningens förslag på individanpassad information till barn och unga, då det är avgörande att skapa en förståelse för de beslut som berör den unge individen. Sagda har länge brustit i kontakten mellan unga och olika myndighetsaktörer varför det blir avgörande att tillse att barnrättsperspektivet genomsyrar brottmålsprocessen. Rätt bemötande av vuxna med särskild kompetens inom rättsväsendet samt barns våld utsatthet och barnets rättigheter är grundläggande för att ett barn ska få en rättssäker brottmålsprocess. Vi välkomnar därför de föreslagna lydelseerna i 3 och 4 §§ *lagen (1988:609) om målsägandebiträde* samt 3 och 5 §§ *lagen (1999:997) om*

särskild företrädare för barn, som vi anser bättre tillvaratar barnets rättigheter i brottmålsprocessen.

Socialtjänsten

SOS Barnbyar konstaterar att utredningen fastställer ett behov av förstärkt fokus på ett förebyggande arbete i socialtjänsten och en mer lättillgänglig socialtjänst. Sagda är angelägna frågor för vår målgrupp då barn och unga behöver vara trygga i sina möten med socialtjänsten. Därutöver behöver de förstå vad som händer under mötena och få stöd i att bli medvetna om vilka rättigheter de har i dessa kontakter. Socialtjänsten behöver även ha tid att se personen de har framför sig för att därigenom kunna fatta bästa möjliga beslut. En stor andel av de barn och unga vi möter i vår verksamhet har inte förstått informationen som de tilldelats, de beslut som fattats eller ens vad socialtjänstens roll är. En följdverkan blir således att många individer vi möter har en negativ inställning till socialtjänsten, vilket hämmar möjligheten att ta emot och erhålla rätt stöd från myndigheten på frivillig väg. Detta har därtill utmynnat i exempelvis desinformationskampanjen mot socialtjänsten, vilket förhindrar möjligheten att nå föräldrar i riskzon och i synnerhet nyanlända familjer. Vidare medför det en dålig utgångspunkt för att få till en samhälllig förändring som handlar om att främja och stötta barn och unga samt att kunna upptäcka våldsutsatthet. Socialtjänsten och andra samhällliga aktörer kan inte utgå från att alla har förmågan att ställa korrekta följdfrågor eller uttrycka att de inte har förstått, i synnerhet inte barn och unga. Detta ansvar måste åligga socialtjänsten och för att det ansvaret ska kunna tas så måste socialsekreterarna få de verktygen och den tiden som behövs för att kunna möta varje individ på det sättet individen behöver. Att samhällliga aktörer saknar resurser, tid och personal med rätt kompetens drabbar barn och unga hårt. Där måste vi som samhälle ta ett större ansvar för att motverka den försummelse som i dagsläget fortgår då samhället agerar tillförordnad förälder till ett barn. Här kan civilsamhället spela en nyckelroll då barnrättsorganisationer är oberoende och kan verka som en påtryckningskraft. Rätt medel och adekvat utrymme behöver därför erläggas till civilsamhället för att motverka en urholkning av det svenska välfärdssamhället.

Kring socialtjänstens förebyggande arbete föreslås att en större satsning görs kring den rådgivande delen som inte kräver myndighetsutövning. Därjämte hade vi gärna sett en analys kring hur civilrättsorganisationer kan vara ett komplement i den här delen och då i synnerhet kring rädslan och misstron som finns gentemot socialtjänsten.

Författningsförslag

SOS Barnbyar är särskilt hoppfulla inför det nya lagförslaget med vissa bestämmelser om kommuners ansvar för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Vår förväntning är att lagen skall bidra till en bättre helhetssyn och samordning. Genom att kommunerna ansvarar för att kartlägga och analysera behoven inom sina verksamhetsområden kan det främja en helhetssyn och en samordning av insatser för att skydda barn. Vår förhoppning är att detta ska motverka fragmentering samt säkerställa att barnets rättigheter beaktas på olika områden som utbildning, socialtjänst och rättssystem. Vidare tror vi att lagen skall medföra bättre lokalt engagemang och delaktighet samt att kommunerna ska arbeta för bättre samverkan mellan lokala aktörer, såsom skolor, socialtjänst, polis och frivilligorganisationer, i arbetet för att skydda barn. Detta kan även öka delaktigheten och skapa en starkare samhällsbaserad respons för att förebygga våld och tillgodose barns rättigheter. Sammantaget ger kommunernas ansvar för kartläggning och analys av behoven inom verksamhetsområden som berör barn och unga en möjlighet att skapa mer anpassade och samordnade insatser för att skydda barn och unga, engagera lokala aktörer samt utnyttja lokal kunskap för att tillgodose barn och ungas rättigheter.

Sammanfattningsvis

Övergripande är vår farhåga att de nya ansvarsområdena som påförs olika myndighetsaktörer inte i tillräcklig mån korresponderar med de erlagda resurserna, vilket medför en hög risk för att vi kommer att belasta vår yrkesverksamma personal inom skola, socialtjänst samt vård-och omsorg hårt. Därutöver tror vi att en stor

riskfaktor som löper som en röd tråd i samtlig problematik är bristen på trygga vuxna för barn-och unga på alla arenor där barn och unga verkar. Vi tror att det kommer vara outhärligt att arbeta med att stärka nätverk kring barn och unga. Det är en förutsättning för att kunna arbeta förebyggande samt därutöver upptäcka tidiga signaler eller oro för barn och unga.

Strategin inkluderar förslag på utbildning för yrkesverksamma inom flera olika sektorer, vilket givetvis välkomnas. Emellertid tror vi att mycket kunskap och vilja att göra mer redan finns hos de flesta yrkesverksamma. Det som däremot saknas är resurser och tid. Många av de ungdomar vi möter har blivit omplacerade ett flertal gånger, separerats från sina syskon samt fått nya socialsekreterare vid varje möte. Det här är bara några exempel på förhållanden som dels förvärrar ungdomens situation, dels hade kunnat undvikas med bättre resurssättning och tidsallokering. Därutöver behövs fler systemstärkande insatser och mer konkretion.

Oavsett var i landet ett barn bor, vilka föräldrar de har eller vad de varit med om, så behöver barn och unga någon som ser dem, som står på deras sida, som tror på dem och lyssnar på dem - oberoende av vad som händer eller vad de gjort sig skyldiga till. Så är det inte idag. Samhället behöver ta ansvar för att barn och unga är trygga, får hjälp när de behöver och blir sedda, lyssnade på samt tagna på allvar. SOS Barnbyar vill därför tacka utredningen för det viktiga arbetet kring att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Vi hoppas att strategin ska bidra till att alla barn och unga i Sverige får en likvärdig chans till en ljus framtid.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Linnea Baksås Martinsson.

Anna Ernestam

Generalsekreterare, SOS Barnbyar